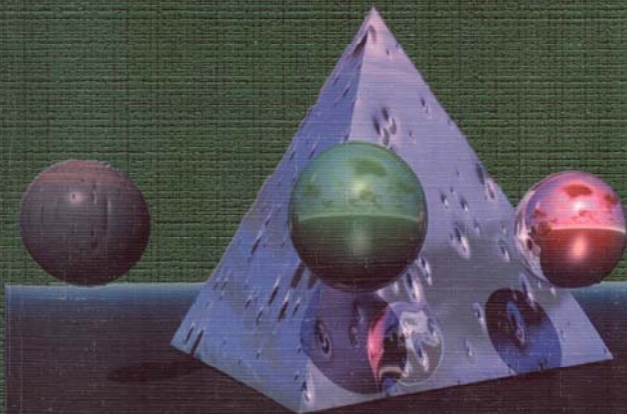

Збірник наукових праць

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Випуск 10

Міністерство освіти і науки України
Харківський державний педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди

До 115-річчя А.С. Макаренка

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Збірник наукових праць

Випуск 10

Харків
«ОВС»
2003

ББК 74.00

Т 33

Редакційна колегія: Троцько Г.В. — член-кореспондент АПН України, д-р пед. наук, проф., Заслужений працівник народної освіти України, проректор з навчальної роботи, зав. кафедри історії педагогіки та порівняльної педагогіки; Воскресенська Н.О. — канд. пед. наук, проф. каф. методики початкового навчання; Дорошенко С.І. — д-р фітол. наук, проф. каф. української мови; Золотухіна С.Т. — д-р пед. наук, проф. каф. педагогіки; Плиско К.М. — д-р пед. наук, проф. каф. української мови; Силаєв О.С. — д-р фітол. наук, проф. каф. російської та світової літератури; Якушко Н.М. — канд. пед. наук, проф. каф. методики початкового навчання та дошкільного виховання.

*Затверджено вченою радою
Харківського державного педагогічного університету
ім. Г. С. Сковороди*

*Свідцтво
про державну реєстрацію серія КВ № 6014
від 28.03.2002*

*Засновник:
Харківський державний педагогічний університет
ім. Г.С. Сковороди*

Т 33 *Теорія та методика навчання та виховання: Збірник наукових праць / За редакцією члена-кор. АПН України Г.В. Троцько. — Харків: ОВС, 2003. — Вип. 10. — 160 с.*

У збірнику висвітлюються актуальні питання теорії та методики навчання та виховання у лузі і середній школі.

Для наукових працівників, викладачів і студентів.

© Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, 2003

© ТОВ «ОВС», оформлення, 2003

тичний і раціональних підходи. Прикладом цього поєднання є методика формування дисципліни порядку, що ґрунтується на засадах гуманістичної психології та використанні раціоналістичних методів (позитивне й негативне підкріплення) виховного впливу, застосуванні системи вимог, нагород, примусів, покарань за умови поваги до кожної особистості. «Якомога більше поваги до людини і якомога більше вимогливості до неї» — гуманістична сутність педагогіки паралельної дії А.С. Макаренка.

Для сьогодення педагогічної науки та освітянської практики надзвичайно важливим є пошук шляхів творчого використання експериментальних педагогічних здобутків ученого у ході організації саме студентських колективів педагогічних вузів, оскільки за таких умов майбутні фахівці чітко усвідомлюватимуть переваги принципів та методів колективного виховання, становлення своєрідної, самодостатньої особистості в суспільстві.

Література

1. Макаренко А.С. Воспитание гражданина: Сборник. — М.: Просвещение, 1988. — 301 с.
2. Макаренко А.С. Марш 30 року. — ФД — 1. Повісті. — З історії комуни імені Ф.Е. Дзержинського / Пер. з рос. вид. Ю.М. Доленка. — К.: Радянська школа, 1972. — 254 с.
3. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. — К.: Радянська школа, 1990. — 336 с.
4. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу / За ред. Г.С. Макаренка. Пер. з рос. вид. — К.: Радянська школа, 1951. — 100 с.
5. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8-ми т. / Редкол.: М.И. Кондаков (гл.ред.) и др. — М.: Педагогика. — Т. 6. / Сост. и авт. Комментар. М.Д. Виноградова, А.А. Фролов. — 1985. — 384 с.
6. Макаренко А.С. Твори в 7-ми т. — К.: Радянська школа, 1954. — Т. 4; Т. 5.
7. Національна доктрина розвитку освіти // Дошкільне виховання. — 2002. — №7. — С. 4—9.
8. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: педагогіка і психологія / Збірник статей. Ч. 1. Вип. 3. — К.: Педагогічна преса, 2001. — 320 с.

А.І. Прокопенко

ПЕРСПЕКТИВНІ ЦІЛІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Актуальною проблемою сучасної педагогічної науки є дослідження педагогічної системи і педагогічного процесу на основі методів системного аналізу. Педагогічна система розглядається багатьма дослідниками як складна кібернетична система управління (Ю.К. Бабанський, В.С. Безрукова, В.П. Безпалько, В.О.

Якунін та інші). Системоутворюючим компонентом педагогічної системи є цілі. Підвищення ефективності управління педагогічною системою можливо, якщо цілі соціального і педагогічного управління будуть взаємопов'язаними і спрямованими на перспективу, на майбутнє.

Ієрархія педагогічних систем, що існують у вищому закладі освіти, складається з індивідуальних систем, де студент є суб'єктом самоуправління, педагогічних систем академічних груп, у яких суб'єктами взаємодії є викладачі та студенти, педагогічної системи навчального закладу. В кожній із них мають місце стосунків між тими, хто навчає, і тими, хто навчається. Наявність цих стосунків забезпечує розвиток усіх суб'єктів освітньої системи. Реалізація стосунків здійснюється в педагогічному процесі. Стосунки відбуваються зв'язки між його компонентами. Педагогічний процес у вищому закладі освіти можна визначити як спосіб організації стосунків між студентами і викладачами, студентів між собою і з середовищем.

Тлумачний словник надає таке визначення процесу:

«1. Послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком.

2. Хід розвитку чого-небудь.

3. Плин, перебіг» [1, с. 829].

Педагогічний процес здійснюється через організацію спільної діяльності викладачів і студентів, основу якої складають стосунки між ними. Педагогічний процес викликає зміну їхніх станів, розвиток якостей: знань, умінь, навичок, особистісних рис, пізнавальних сил. До структури педагогічного процесу як складного об'єкта входять діяльності викладачів і студентів. Ці компоненти пов'язані між собою за допомогою прямих і зворотних зв'язків. Отже, педагогічний процес — замкнена системи, у якій здійснюються стосунки між суб'єктами: координації, субординації, співробітництва. Можна вважати, що стосунки субординації дещо більшого мають місце у процесі прямого управління, а стосунки координації та співробітництва — при співуправлінні. Засобами управління (в широкому розумінні) є цілі, педагогічні принципи, зміст, методи й організаційні форми спільної діяльності викладачів і студентів.

Стосунки співробітництва (робота з ким-небудь, допомога у якійсь справі, [2, с. 443]) виникають у спільній діяльності викладачів і студентів, а також студентів між собою у процесі підготовки до заняття, розробки курсової роботи тощо. Стосунки координації, як і співробітництва, також виникають у горизонтальній сфері (координація — погодження, зведення до відповідності, установлення взаємозв'язку, контакту в діяльності людей, [3, с. 324]). Субординація — стосунки, що ґрунтуються на підпорядкуванні, правилах службової дисципліни [2, с. 443]. Такі стосунки

виникають між студентами і викладачами, а також керівництвом закладу освіти.

У процесі налагодження стосунків між суб'єктами педагогічного процесу викладач має відповісти на запитання: який наслідок він хоче отримати? Відповідаючи на нього, викладач формулює мету педагогічного процесу. Саме мета є системоутворюючим компонентом педагогічного процесу, що забезпечує його цілісний характер. Зміст взаємодії між викладачем і студентами визначається тією інформацією, яку викладач хоче їм передати. Відбір інформації здійснюється відповідно до висунутої мети і обраних принципів як загальних вимог до функціонування педагогічного процесу. Обґрунтований викладачем зміст потребує визначення методів, прийомів, засобів, за допомогою яких можливо передати цей зміст студентам (прямий зв'язок) або отримати від них інформацію про засвоєння змісту (зворотний зв'язок). Нарешті, викладач обирає ту оптимальну форму взаємодії, що об'єднує між собою всі інші компоненти.

Ефективність педагогічного процесу визначається його цілісністю, тобто залежить від структури (наявності всіх компонентів і зв'язків), виконуваних функцій (кожним компонентом і педагогічним процесом у цілому). Цілісність як характеристика педагогічного процесу залежить не тільки від наявності всіх компонентів, але й від рівня їхнього взаємозв'язку.

Поняття цілісності вивчалось філософами у зв'язку з поняттям системи (В.Г. Афанасьєв, О.С. Зелькіна, В.М. Садовський та ін.). Автори книги «Матеріалістична діалектика як наукова система» вважають, що поняття цілісності формує поняття системи. Ця плідна ідея дала їм змогу розробити таке поняття системи: «Система — це розділені на окремі відносно самостійні і необхідним чином взаємопов'язані елементи матеріального утворення, що характеризуються певною цілісністю» [4, с. 217]. Разом із тим учені відзначають, що проблема цілісності залишається відкритою, незважаючи на значні зусилля філософів щодо її рішення [4, с. 217]. На нашу думку, послідовність визначення цілісності системи може бути такою:

- визначення системоутворюючого компонента;
- визначення результату функціонування системи, пов'язаному з системоутворюючим компонентом;
- визначення функцій системи та її компонентів.

Якщо до складу системи входять компоненти, що виконують усі необхідні функції (як і система в цілому), то таку систему можна віднести до цілісної. Отже, цілісність — це характеристика системи, що визначається її структурою і функціями. У педагогічному процесі як цілісній системі системоутворюючим компонентом є мета; через неї визначається майбутній наслідок. Він досягається за допомогою виконання певних функцій (навчання, виховання, розвиток,

соціалізація особистості) у спільній діяльності викладачів і студентів. Інші компоненти (принципи, зміст, методи, форми) — засоби управління навчальною діяльністю студентів.

Кожен компонент виконує певну функцію, характеризується структурою і формою свого вираження. У сучасній педагогічній літературі найменш розробленим є системоутворюючий компонент педагогічного процесу — мета.

З погляду філософів, психологів, педагогів, фізіологів, кібернетиків, призначення мети полягає у передбаченні наслідків діяльності людини. Зміст мети в педагогічному процесі може бути різним: якість знань і умінь учнів (студентів), рівень мислення, ступінь розвитку окремих рис особистості тощо. Найчастіше мета відображається за допомогою ідеальної форми (мисленнєвої). З розвитком математики, кібернетики, комп'ютерної техніки змінилась форма подання мети: вона може бути знаковою.

Специфіка педагогічної мети полягає в тому, що:

- вона є необхідним чинником педагогічного процесу, педагогічної системи, педагогічної ситуації тощо;

- мета може бути теоретичною і практичною (у відповідній діяльності);

- існує велика кількість різноманітних цілей;

- цілі взаємопов'язані між собою;

- існують цілі викладача, цілі студента (бінарність цілі);

- при формуванні цілей слід враховувати багато факторів (об'єктивний, суб'єктивний, особистісний, людський, інтеграцію, диференціацію, глобалізацію [5]);

- мета може бути перспективною, тобто прийнятою суб'єктом (має великі можливості, передумови для успішного розвитку в майбутньому, передбачає подальший розвиток, розрахований на багато років, на перспективу, на майбутнє [1, с. 325]).

Структуру педагогічної мети розроблено В.С. Безруковою [6, с. 21—23]. Компонентами структури є цільовий об'єкт, цільовий предмет і цільова дія. Цільовим об'єктом у системі освіти є людина, цільовим предметом — та якість, яка в ній розвивається, і цільовою дією — така, що сприяє виконанню висунутого завдання. Перспективна мета вимагає застосування сукупності цільових дій. На етапі формування мотивації такими цільовими діями можуть бути: усвідомлення необхідності вивчення матеріалу дисципліни з погляду формування системи знань і умінь зі спеціальності вищого закладу освіти. Зазначена цільова дія є складною: вона ґрунтується на багатьох цільових діях, зокрема, розкритті міжпредметних та внутрішньопредметних зв'язки матеріалу який вивчається; доведення значення матеріалу для розв'язання невіршених питань науки тощо. На етапі формування наукової проблеми перспективна мета сприяє засто-

суванню таких цільових дій: розкриття суперечності, що постають у процесі дії певних факторів, обґрунтування проблеми і шляхів її вирішення. На етапі засвоєння матеріалу дисципліни перспективна мета вимагає визначення системи понять та зв'язків між ними, розробки моделей об'єктів, що вивчаються, визначення їхніх характеристик, зіставлення з відомими раніше, корекції характеристик тощо.

Аналіз показує, що система цільових дій, яка застосовується при формуванні перспективної мети, має такий вигляд: розкрити, довести, виявити, обґрунтувати, розробити, зіставити, здійснити корекцію та ін. Зазначені цільові дії є складними; кожна з них може бути показаною за допомогою сукупності розумових дій: аналізу, порівняння, синтезу, абстрагування, ідеалізації тощо. Система цільових дій є відкритою; до неї можуть бути додані необхідні простіші дії. З огляду на внутрішню структуру, система є замкненою: корекція дозволяє здійснити зворотний зв'язок.

На функціонування педагогічного процесу впливають два види управління: зовнішнє — соціальне і внутрішнє — педагогічне. Цілі соціального управління називаються нормативними (державними), а педагогічного — ініціативними (навчального закладу). Нормативні цілі — найбільш загальні, тривалі, перспективні, стратегічні (створені на основі розробленої стратегії, обраного головного напрямку дій тощо [2, с. 417]). Як правило, нормативні цілі розробляються з урахуванням об'єктивного і суб'єктивного факторів. Усі освітні установи мають працювати відповідно до нормативних цілей, які враховують основні сторони розвитку особистості, спрямовані на її відтворення в суспільстві, на формування загального трудового потенціалу країни. Формами втілення нормативних цілей є програма, закон, доктрина (Програма «Освіта», Закон «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст.). У період перебування життєдіяльності українського суспільства має місце перегляд нормативних цілей. Міністр освіти і науки України.

В. Кремень у своєму інтерв'ю газеті «Освіта України» — «Зберегти в освіті все те добре, що маємо, і разом з тим досягти якісно нового її стану» — розкрив мету створення Національної доктрини розвитку освіти України у XXI ст.: «Саме такий документ необхідний для стратегічного підходу до визначення шляхів розвитку освіти і зумовлено це певними об'єктивними причинами. Людство знаходиться на такому етапі розвитку, коли відбуваються надзвичайно серйозні модернізаційні процеси в освітній діяльності, й наша країна має на основі великої спадщини, яку ми отримали в своїй освіті від попередньої держави, продовжити і завершити створення цілісної національної освітньої системи» [7, с. 2].

Педагогічні цілі формуються в навчальному закладі з урахуванням нормативних. Досягнення наступності між нормативними та

педагогічними цілями є важливою проблемою теорії та практики освітнього процесу. Поняття наступності у філософії діалектичного матеріалізму пов'язується з дією закону заперечення: наступність — об'єктивний, необхідний зв'язок між новим і старим у процесі розвитку [8, с. 327]. Дослідницею наступності в освітніх системах (дошкільне і початкове навчання) Т.О. Фадєєвою розглянуто це явище у статистичній та динамічній [9]. Якщо об'єктами дослідження взаємозв'язку є нормативні та педагогічні цілі, то дослідження їх у статистичній означає, що цілі не піддаються змінам упродовж певного відрізка часу. Щодо нормативних цілей, то їхня дія залишається незмінною протягом кількох років, а педагогічні цілі проявляють тенденції до зміни майже кожного року. На нашу думку, слід розглядати взаємозв'язок між зазначеними цілями у статистичній, але й постійно враховувати зміни у структурі педагогічних цілей.

Педагогічні цілі за своїм предметом класифікуються як цілі виховання, навчання, розвитку, організаційні, технологічні та методичні. Виховні нормативні цілі спрямовані на формування ставлення студентів до себе, навчальної діяльності, закладу освіти, до майбутньої професії, до економіки, політики, соціальних проблем країни, до вирішення глобальних проблем людства. Вищезазначене є перспективною метою розвитку цілісної особистості людини майбутнього. В. Кремень пропонує такі засоби вирішення цих проблем: «Червоною ниткою в Доктрині... проходить завдання створення такої системи освіти, яка була б особистісно-орієнтованою. Тобто, щоб у цій системі кожен, хто навчається, розраховував на те, що до нього ставитимуться не як до посереднього учня, а як до індивідуальності [7, с. 2]. Виховні цілі у педагогічному процесі створюють велику групу, причому висуваються завдання на основі стратегії прискореного, випереджувального розвитку освіти і науки формувати інтелектуальні, моральні та інші сутнісні сили особистості, які забезпечать самоствердження та самореалізацію кожного студента.

Цілі навчання передбачають формування знань і умінь, цілісної картини світу, сучасного світогляду, здібностей, навичок самостійного наукового пізнання. Створюючи стосунки співробітництва, слід розвивати в учнів пізнавальні сили: мислення, мовлення, уяву, пам'ять. В умовах глобалізації суспільного розвитку змінюються вимоги до цілей навчання, а саме: слід формувати глобальне мислення учнів, що може забезпечити вирішення проблем людства.

Організаційні цілі спрямовані на досягнення ефективності навчального процесу в усіх його ланках. Це стосується організації всіх видів діяльності, що входять до складу навчальної діяльності: орієнтаційної, пізнавальної, перетворювальної, корекційної,

спілкування. Перспективна педагогічна мета передбачає визначення оптимальних засобів управління кожним видом діяльності студентів. У Доктрині зазначається, що необхідно забезпечити «організацію навчально-виховного процесу з урахуванням сучасних досягнень науки, педагогічної теорії і технологій; наступність рівнів освіти і неперервність навчання; створення й впровадження інформаційних технологій навчання» [10, с. 4].

Технологічні і методичні цілі пов'язані з вибором і обґрунтуванням технології і методики здійснення процесів навчання і виховання. Нормативні цілі передбачають, що в інформаційному суспільстві слід впроваджувати перспективні педагогічні технології та методики, які сприяють організації управління навчальною діяльністю на основі концепції особистісно-орієнтованої освіти.

Кожна мета (виховна, навчальна, організаційна, технологічна, методична) може бути класифікованою за ступенем:

- важливості — головна, другорядна;
- узагальненості — стратегічна, перспективна, практична;
- доступності — відкрита, прихована.

Згідно з законом У.-Р. Ешбі, наявність різноманітних цілей дозволяє здійснити гнучкий педагогічний процес у вищому закладі освіти, що забезпечить професійне зростання педагогічних і наукових кадрів, розвиток у студентів творчих здібностей, формування самостійності та активності в процесі навчальної діяльності.

Аналіз функціонування системи освіти дозволив визначити педагогічний процес у вищому закладі освіти як спосіб організації стосунків між студентами і викладачами, студентами між собою і з середовищем. Стосунки відображають зв'язки між компонентами педагогічної системи, педагогічного процесу, педагогічної ситуації.

Педагогічний процес — це складний об'єкт, що характеризується структурою і функціями. Компонентами структури є діяльності викладача і студентів, а також засоби управління (в широкому розумінні — цілі, педагогічні принципи, зміст навчання і виховання, методи, організаційні форми спільної діяльності).

Системоутворювальним компонентом педагогічного процесу є мета. Цілісність педагогічного процесу забезпечується наявністю всіх його компонентів, а також виконанням ними певних функцій.

Мета як складний педагогічний об'єкт характеризується змістом, формою і структурою. Перспективна мета відповідає таким вимогам: вона прийнята суб'єктом, має великі можливості, забезпечує передумови для успішного розвитку у майбутньому, передбачає наступний розвиток, розрахована на багато років, на майбутнє.

Перспективна мета вимагає:

- на етапі формування мотивації до навчання — розкрити міжпредметні та внутріпредметні зв'язки вивчаемого матеріалу

дисципліни, яка вивчається; довести значення цього матеріалу для вирішення проблем науки та формування знань студентів;

— на етапі формулювання проблеми — розкрити суперечності, що виникають при дії сукупності факторів, обґрунтувати шляхи їх подолання;

— на етапі засвоєння матеріалу дисципліни — обґрунтувати систему понять, розробити модель об'єкта, визначити його характеристики.

У педагогічному процесі діють дві сукупності цілей: нормативні (державні) та ініціативні (педагогічні). Аналіз державних документів (програма «Освіта», Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст.) показав, що в них закладено стратегічні та перспективні цілі управління системою освіти. Взаємозв'язок між нормативними та ініціативними цілями забезпечує перспективність останніх.

Ініціативні (педагогічні) цілі за своїм предметом можна розділити на цілі виховання, навчання, розвитку, організаційні, технологічні та методичні. Перспективні цілі виховання особистості спрямовані на формування інтелектуальних, моральних та інших сутнісних сил особистості, які забезпечують її самоствердження та самореалізацію. В умовах глобалізації, інтеграції, диференціації перспективні цілі навчання сприяють розвитку в учнів (студентів) глобального мислення, а також мовлення, уяви і пам'яті. Організаційні цілі спрямовані на побудову оптимального педагогічного процесу. В інформаційному суспільстві перспективного метою є впровадження педагогічної технології і методики, які передбачають здійснення управління навчальною діяльністю на основі концепції особистісно-орієнтованого навчання.

Література

1. Новий тлумачний словник української мови. У 4-х тт.. Т. 3. — Київ: АКОНІТ, 1999. — 927 с.
2. Новий тлумачний словник української мови. У 4-х тт.. Т. 4. — Київ: АКОНІТ, 1999. — 941 с.
3. Новий тлумачний словник української мови. У 4-х тт.. Т. 2. — Київ: АКОНІТ, 1999. — 911 с.
4. Материалистическая диалектика как научная система / Под ред. проф. А.П. Шептулина. — М.: Изд-во Московского ун-та, 1983. — 296 с.
5. Шейко В.М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX — початок XXI ст.): Моногр.: В 2 т. — Т. 2. — Х.: Основа, 2001. — 400 с. — С. 243–300.
6. Безрукова В.С. Педагогика профессионально-технического образования. Педагогический процесс в профтехучилище: Текст лекций / Свердловский инженерно-педагогический институт. — Свердловск, 1990. — 144 с.

7. Кремень В.Г. Зберегти в освіті все те добре, що маємо, і разом з тим досягти якісно нового її стану / Освіта України № 29 від 18 липня 2001 р. — С. 2.
8. Философский словарь / Под ред. М.М. Розенталя. — Изд-е 3-е. М.: Изд-во политической литературы, 1975. — 495 с.
9. Фадеева Т.О. Наступність між дошкільним та початковим навчанням. — Кіровоград: РВЦ ХДПУ, 2002. — 226 с.
10. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. / Освіта України № 29 від 18 липня 2001 р. — С. 4—6.

О.В. Король

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ

Інновації в освіті за останні роки знайшли відображення в розробці нової законодавчої бази галузі, створенні національних підручників, оновленні змісту освіти, варіативності мережі освітніх навчальних закладів і т.ін. Проте існує гостра потреба суспільства в підготовці спеціалістів, зорієнтованих на врахування глобалізаційних процесів, модернізацію освіти, участь у виконанні Національної доктрини розвитку освіти України [1]. При цьому доктрина передбачає поступовий перехід від репродуктивної освіти. Основною метою таких перетворень має бути якість освіти.

У роботах М.С. Бургіна та В.Є. Шукшунової розкрито загальні особливості педагогічних інноваційних процесів [2—3]. Зрозуміло, що інноваційні процеси в освітніх закладах регіону, вузу, школи відбуваються дещо по-різному, бо пов'язані з різними за рівнем творчими колективами, різними умовами здійснення нововведення, матеріально-технічним забезпеченням, традиціями тощо. Все це, і в першу чергу поліпшення якості знань та виховання, потребують управління інноваційними процесами в педвузі.

Завданням нашого дослідження є розгляд педагогічних інноваційних процесів у вузі. При цьому розгляд деяких аспектів ведеться в контексті глобалізації.

Актуальність такого дослідження зумовлена потребою збереження рівня конкурентноздатності освітніх закладів на внутрішньому та зовнішньому ринках освітніх послуг, необхідністю практичних дій по реалізації освітнянських інноваційних програм, використанням здобутків інформаційних технологій. Стратегія інноваційних процесів в освітніх закладах повинна орієнтуватись на більш широке, ефективне використання ЕОМ. При виборі варіанта стратегії необхідно враховувати таке:

- розробка нових стратегій базується на досвіді попередніх та результатах використання поточних;
- при прийнятті рішення необхідно враховувати рівень ризику;

Зміст

Троцько Г.В. Гуманістичні основи педагогіки паралельної дії А.С. Макаренка — для сьогодення української вищої школи	3
Прокопенко А.І. Перспективні цілі педагогічного процесу вищого закладу освіти.....	9
Король О.В. Інноваційні процеси в освіті	17
Яресько К.В. Формування цільового компоненту педагогічного процесу у вищому закладі освіти	21
Жовтоніжко І.М., Ткачова Н.О. Ціннісні орієнтації як стрижневий компонент світоглядної позиції особистості студента	30
Донцов А.В. Формування морально-духовних якостей майбутнього викладача вищого навчального закладу	35
Семченко Н.О. Вплив здорового способу життя на формування лідерських якостей. особистості студента	40
Шилкунова З.І. До питання педагогічної підтримки особистості в навчанні	45
Донченко М.В. З досвіду естетичного виховання студентів у ХДПУ ім. Г.С. Сковороди	51
Танько Т.П. Міжпредметні зв'язки та їх значення в посиленні професійної спрямованості підготовки вихователя-музичного керівника	56
Голубничий Л.П., Келіна Н.Л. Прищеплення ораторських і комунікативних умінь професійних якостей педагога нової формації засобами постановки голосу	64
Шуть М.М., Шуть Т.О. Через навчання творчості до творчої праці	70
Молчанюк О.В. Організація та проведення експериментального дослідження засобів оптимізації навчального процесу в технікумі	77
Говорун А.В. Проблема формування моральних звичок у педагогічній спадщині Я.А. Коменського	82
Алтухов В.А. Питання естетичного виховання в сім'ї у педагогічній спадщині Я.А. Коменського	90

Штефанич Г.Г. Удосконалення педагогічної майстерності викладачів щодо формування професійно-моральної стійкості у майбутніх офіцерів МВС України	93
Фомін В.В. Питання індивідуального підходу до естетичного виховання у педагогічній спадщині І.Г. Песталотці	99
Довженко О.О. Питання спілкування з дітьми в педагогічній спадщині В.Ф. Одоєвського	103
Роганська Г.І. Погляди М.М. Коцюбинського на засоби педагогічного стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів	107
Зеленська Л.Д. Рівень професійно-педагогічної компетентності викладачів вищих освітніх закладів Слобожанщини кінця XIX — початку XX століття	110
Глотова Г.В., Калиновський І.С. Питання статевого виховання у педагогічній пресі кінця XIX — початку XX століття	116
Штефан Л.А. Зміст соціально-педагогічної роботи з підлітками, схильними до вживання алкоголю (20-ті — перша половина 80-х рр. XX ст.)	121
Дмитренко В.В. Організація діяльності соціального педагога з обдарованими дітьми в Україні (20—30-ті рр. XX ст.)	125
Альохіна О.В. Розвиток господарської та економічної діяльності А.С. Макаренка в колонії ім. Максима Горького в куряжі	128
Лук'янова В.А. Педагогічні проблеми у спадщині І. Соколянського	133
Лутаєва Т.В. Організація освіти в арабо-мусульманському халіфаті (VII—XIII ст.)	138
Журкіна С.В. До питання про види студентського тьюторства у зарубіжній педагогіці	148
Полова О.В., Кравченко І.В. Особистісно зорієнтований підхід до формування моральних вчинків школярів	153

Наукове видання

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Збірник наукових праць
Випуск 10

Відповідальний за випуск *О.М. Худолій*
Комп'ютерна верстка *М.О. Худолій*
За редакцією авторів

Підписано до друку 14.06.2003. Формат 60×84 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 10. Обл.-вид. арк. 10,23.
Вид. № 03-001. Зам. № 3-153. Тираж 300 прим. Ціна договірна.

Видавець «ОВС» ТОВ

Україна, 61003 м. Харків, пл. Конституції, 18, к. 11.

e-mail: ovc@ovc.kharkov.ua <http://www.ovc.kharkov.ua>

Свідомство Держкомінформу України

Серія ДК № 331 від 08.02.2001 р.

Друкарня ДП «Дизайн-проект». Харків, вул. Студентська, 5/4.